

'O, İslâm'ın Zaferi İçin Ne Çok Gayretliydi!'
Salâhaddîn-İ Eyyûbî'nin
Kudüs Haçlı Krallığı'na
Karşı Uyguladığı
Strateji (1171-1187)

JAN VANDEBURIE[◊] // Çev: BEDRETTİN BASUĞUY[◻]

Giriş

Salâhaddîn 1169 yılında Fatımi halifesi 'Adid-Lidînillah'ın veziri olarak Mısır'da askeri komutayı üstlendikten sonra, halifenin 1171'de ölümü üzerine, bölgeyi tamamen kontrol etme fırsatını yakaladı. [Şii] Fatımi rejiminin Eyyûbî Hanedanı tarafından kaldırılıp yerine Sünni rejimin yerleştirilmesine müteakip, Salâhaddîn ülkesini Kudüs Krallığına doğru genişletmeye önem verdi.¹ Salâhaddîn, zaman kaybetmeksizin Frenklere karşı bir sefer planlamaya başladı; fakat o sıralarda aralarındaki gerginlikten dolayı Frenklere karşı Nureddin'i desteklemedi.² 1174'te Nûreddîn'in ve-

147

* 'How Eager He Was for the Victory of Islam!' Saladin's Strategy Against the Kingdom of Jerusalem (1171-1187) başlıklı makale Jan Vandeburie tarafından İngilizce olarak kaleme alınmış ve International Students of History Assoca'tin Organizasyonunda sunulmuş, daha sonra aynı adla basılmıştır. Bk. ISHA Seminar 'War, Father of All – Warfare in History', 7-12 June 2010, Nicosia. Sultan Salâhaddîn'in uyguladığı cihad stratejisinin Batılı Tarihçiler tarafından algılanma biçimini göstermesi açısından faydalı olduğunu düşündüğümüz için bu makaleyi tercüme ettik. Başlık: Bahâeddîn b. Şeddâd, Hittin Savaşı'ndan önce birliklerini denetleyen Salâhaddîn'in heyecanını bu cümleyle tasvir etmektedir. Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History of Saladin*, çev. D. S. Richards, Aldershot: Ashgate, 2002, s. 72.

[◊] Kent Üniversitesi, Ortaçağ ve Yeniçağ Araştırmalar Merkezi, Öğretim Gör.

[◻] Arş. Gör. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ABD [bbasuguy@bingol.edu.tr].

¹ Bu olaylar için bk. A. R. Azzam, *Saladin* (Harlow: Pearson Education Limited, 2009), s. 73-97 ve M. Cameron Lyons and D. E. S. Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge: Cambridge University Press., 1982, s. 31-57.

² Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 47-57.

fatundan sonra, Kudüs'teki Hristiyan işgaline karşı cihad çağrılarında devam eden Salâhaddîn, Suriye'nin kontrolünü kademeli olarak ele geçirdi.³ Salâhaddîn'in orduyu yeniden yapılandırması, askeri başarılarının arkasındaki etkenlerden biridir.⁴ Ancak bu makale, Mısır'ı tamamen kontrol altına aldığı andan, 1187'deki Hittin savaşı sonucunda Kudüs'ün düşüşüne kadarki zamanda Salâhaddîn'in Kudüs Krallığı'na karşı uyguladığı büyük askeri stratejisine odaklanacaktır. Bu makalede araştırmamızı dayandırdığımız askeri olayları ana hatlarıyla belirlemek için temel kaynaklardan faydalanacağız.⁵

Sahil Bölgesindeki Felaket

1170 gibi erken bir tarihte Salâhaddîn, Frenklerin Mısır'a yapacağı saldırıları engellemek için Darum⁶ ve Gazze bölgelerine önleyici bir saldırı başlattı.⁷ Salâhaddîn 'in bu saldırıyla Kudüs Krallığı'nı savunmacı bir stratejiye zorlamak istediği ve böylece Mısır'da hakimiyetini pekiştirirken büyük Frenk ordularıyla uğraşmak istemediği anlaşılmaktadır.⁸ Kudüs

³ Öte yandan Salâhaddîn 'in cihat çağrısını Müslümanları kendi komutası altında birleştirmek için mi; yoksa Kutsal Savaş'a girişerek Kudüs'ü kurtarmaya gerçekten inandığı için mi yaptığı konusu tartışmalıdır. Ayrıca bk. Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 59-95 ve 155-56; Azzam, *Saladin*, s. 98-109; Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 49.

⁴ Bk. Hamilton A. R. Gibb, 'The Armies of Saladin', in *Studies on the Civilization of Islam*, ed. Stanford J. Shaw and William R. Polk, Boston: Beacon Press, 1962, s. 74-90 ve Y. Lev, 'Infantry in Muslim Armies during the Crusades', in *Logistics of Warfare in the Age of the Crusades: Proceedings of a Workshop held at the Centre for Medieval Studies, University of Sydney, 30 September to 4 October 2002*, ed. John H. Pryor, Aldershot: Ashgate, 2006, s. 185-207.

⁵ Salâhaddîn'in bakış açısı (stratejisi) üzerine odaklandığımız için onun hayatıyla ilgili Arap kaynaklar, Latin kaynaklara göre daha büyük önem taşımaktadır. Temel bilgi kaynağımız, İbn Şeddâd'ın Salâhaddîn'in hayatıyla ilgili yazdığı kronolojik eserdir. (en-Nevâdiru's-Sultâniyye ve'l-Mehâsinu'l-Yûsufiyye). İbn Şeddâd'ın eseri büyük ölçüde objektif ve dikkate değerdir, ne var ki 1169 ve 1188 arasındaki dönemi İbn Şeddâd ikinci el kaynaklardan bildirmekte ve bazen de kronolojik olarak hatalı vermektedir. Bk.: H. A. R. Gibb, 'The Arabic Sources for the Life of Saladin', *Speculum*, 25 (1950), s. 58-72 ve F. Gabrieli, 'The Arabic historiography of the crusades', in *Historians of the Middle East*, ed. Bernard Lewis and S. M. Holt, London: Oxford University Press, 1962, s. 98-107.

⁶ Veya Deir al-Balah.

⁷ Salâhaddîn ertesi yıl Akabe Körfezi'nin kuzey ucunda bulunan Aila'yı geri aldı. Bk. R. C. Smail, *Crusading Warfare 1097-1193*, Cambridge: Cambridge University Press, 1956, s. 213-14

⁸ İbn Şeddâd, Salâhaddîn'in düşman bölgesine saldırı için sefer hazırlıklarına başladığını, bunun için planlar yaparak bütün düzenlemeleri yaptığını belirtir. Bk. Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 47.

Krallığı'na karşı ilk saldırı ancak 1177'de gerçekleşti, çünkü Salâhaddîn, Nûreddîn'in ölümünden sonra Suriye'de [siyasi birliği sağlamakla] meşguldü. Salâhaddîn Mısır'dan Kuzey Filistin'i kuşattı ve sayıca üstün olan Kral Baldwin IV, Askalan'a sığınmak zorunda kaldı. Salâhaddîn Frenk kuvvetlerinin ciddi bir tehlike oluşturabileceğini ve kendi yağmacı⁹ ordusunun dağılacığını beklemiyordu.¹⁰ Baldwin bu durumu bir avantaj olarak kullandı ve Montgisard savaşında zafere ulaştı.¹¹

Bu saldırı Salâhaddîn'in Sahil Bölgesi'ne yaptığı tek büyük saldırıydı. Bununla birlikte Salâhaddîn'in acil hedefinin Kudüs'ü ele geçirmek olup olmadığı kuşkuludur, zira Salâhaddîn isteseydi Kudüs'e yönelik bir saldırı gerçekleştirilebilirdi. Bu sefer, Krallığı ele geçirmeye yönelik ciddi bir teşebbüs olmaktan ziyade keşif ve baskın amacıyla yapılmış bir saldırı olarak görünmektedir. Bu savaşın sonucu Salâhaddîn'e önemli dersler öğretmiş olmalıdır. Buradan çıkardığı ilk sonuç Sahil Bölgesi'nin bir saldırı için ideal bir bölge olmadığıydı. Askalan, Remle ve Yaffa gibi önemli Frenk kalelerinin varlığı, saldırmak veya sığınmak için Frenklere çok sayıda yer imkânı sağlıyordu. Salâhaddîn muhtemelen Frenklerin savunma gücünün küçümsenmemesi gerektiğini anlamıştı.¹² Ancak bölgenin zenginliği, bölgeye müteakip taarruzları başlatmanın bir nedeniydi. Ordunun dağılması Montgisard yenilgisiyle sonuçlanınca Salâhaddîn açık bir şekilde şu gerçeğin farkına vardı: Frenkleri bozguna uğratmanın en iyi yolu daha organize

⁹ Çevirenin Notu: Batılı tarihçiler, genelde İslam tarihini, özelde Eyyûbî tarihini kendi değerleriyle değerlendirdikleri için tarafsız kalamamışlardır. Oysaki burada yağmacı bir ordu varsa o da binlerce kilometre yolu kat edip gelen Frenk ordularındır.

¹⁰ William of Tyre Kudüs kapılarına dayanan Müslüman ordusunun sayısını en az 26.000 atlı savaşı olarak vermektedir. Bk. *A History of Deeds Done beyond the Sea by William Archbishop of Tyre*, çev. E. A. Babcock and A. C. Krey, 2 cilt, New York: Octagon Books, 1976, s. 426-32.

¹¹ Büyük ihtimalle Remle'in 6 mil güneydoğusunda bulunan Tell Jezar (Gezer). Savaş hakkında bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 185; Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 121-25; Azzam, *Saladin*, s. 140-47 ve Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 54-55.

¹² Salâhaddîn'in daha sonra düzenlediği saldırıları niçin dağ yollarından başlattığı, cevaplanması gereken bir soru olarak karşımızdadır. Salâhaddîn'in kullandığı dağ yollarında sayıca üstün bir ordu veya güçlü bir kale Müslüman ordularının geçişini önemli ölçüde engelleyebilirdi. Montgisard mağlubiyeti Salâhaddîn'i aynı rotayı kullanmaktan alıkoyan bir etkiye neden olmuş olabilir. Fakat daha mantıklı olanı şudur: Suriye'deki savaştan dolayı askerlerinin çoğunun daha sonraki yıllarda bu bölgede ve 1174 Kasım'da Salâhaddîn tarafından alınan Dımaşk'ta bulunmaları, Krallığa karşı saldırılarında daha çok manevra imkânı sağlayacağı için dağ yollarından saldırıya başlamayı daha iyi bir neden olarak göstermektedir.

hücumlar yapmak ve Frenkleri sayıca üstün olan Müslüman ordularının bulunduğu muharebe alanlarının içine sürüklemektir. Frenkler de krallığın devamının ordunun savaş alanındaki gücüne bağlı olduğunu biliyorlardı ve Salâhaddîn'in aksine, bir mağlubiyetten sonra başka bir ordu toplamak için gerekli imkânlarla da sahip değillerdi. Bu yüzden Frenklerin askeri politikası, askeri birlikler tarafından desteklenen kalelerin savunması üzerine kuruluydu ve zaferden emin olmadıkları sürece Müslümanlarla açık alanda savaşa girmiyorlardı.¹³

Ürdün'ün Dikenleri

Salâhaddîn 1171 ve 1173 gibi erken tarihlerde Ürdün'deki Kerek ve Montreal¹⁴ kalelerine saldırılar düzenlemeye başladı.¹⁵ Bu kaleleri almaya yönelik bütün teşebbüsler 1189 yılına kadar sonuç vermedi. Bu kaleler, Mısır, Arabistan¹⁶ ve Suriye arasında, askeri birlikler, Müslüman yolcular ve tüccarlar tarafından kullanılan ana güzergâhlar üzerinde konumlanmış olduklarından, Salâhaddîn için birer engel teşkil ediyorlardı.¹⁷

*'Hiçbir kervan bizzat düşman topraklarına uğramadıkça oradan geçemezdi. Salâhaddîn bölgelerin birbirine bağlanabilmesi ve yolcuların seyahatini kolaylaştırmak için güzergâhı geliştirmeyi ve genişletmeyi istedi.'*¹⁸

1182'de Suriye ve Mısır'dan gelen düzenli bir birlik Kerek'te buluştu. Bunun üzerine Frenkler ordusunu topladı ve birliklerini korumak için ilerledi. Düzenli Frenk birliklerine karşı düzenlenen başarısız birkaç sal-

¹³ Bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 39.

¹⁴ Veya Shawbak. Kerek hakkında bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 218-22. Montreal hakkında bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 148-50.

¹⁵ Öte yandan Salâhaddîn'in ilk saldırıda geri çekilmesi, Nureddin'in de Suriye'den Krallığa saldırması gerçeğiyle açıklanabilir. Eğer Krallık düşseydi Nureddin Mısır'ı da almak isteyebilirdi. Salâhaddîn, Mısır'daki hâkimiyetini pekiştirmek için Krallığı, kendisiyle Nureddin arasında tampon bir bölge olarak bırakmış gibi görünüyor. Bk. Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 46-47. 1173'teki saldırı gerçekte çöldeki kaleleri karşı düzenlenmemişti. Salâhaddîn daha çok, kabilelerine zarar veren ve Frenkler'e rehberlik hizmeti sunan Bedevileri o bölgeden uzaklaştırmayı istiyordu. Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 60-62.

¹⁶ Kaynaklarda el-Cezire olarak da zikredilir.

¹⁷ Frenkler'e ait bu kalelerin varlığına rağmen, İslam ordularının rahat bir şekilde Ürdün'de hareket edebildikleri anlaşılıyor. Bk. Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 64-65.

¹⁸ Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 48.

dırından sonra Salâhaddîn kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.¹⁹ Ertesi yıl Reynald of Châtillon Kızıldeniz'de küçük bir deniz filosu oluşturdu ve Mekke'ye bir deniz saldırısı başlattı.²⁰ Her ne kadar bir Mısır deniz kuvveti hızlı bir şekilde Reynald'ın gemilerini batırdıysa da Müslüman dünyanın kalbine gerçekleşen bu küstahça saldırı Salâhaddîn'i şaşırttı ve Kerak'ı yıkması için onu daha da kararlı kıldı. 1184 yılında bir kez daha Dımaşk, Mısır ve Arabistan'dan yola çıkan birlikler Kerak'ta toplandı. Latin ordu- su tekrar Kudüs'ten çıkarak yola koyuldu, fakat Salâhaddîn bunu tahmin ederek Frenklerin yolunu kesmek için kuvvetlerini Kuzey'e gönderdi. Frenkler Salâhaddîn'in ordusundan kaçınarak Kerak'a doğru ilerledi. Salâhaddîn birliklerine 'askeri birliklerden yoksun' Nablus'u yağmalama- larını emretti ve bölgeye düzenlenen saldırıdan sonra Salâhaddîn'in kuv- vetleri Dımaşk'a geri döndü.²¹ Ordusu Kudüs'ün kuzeyini yağmalamada özgür olduğu halde, Salâhaddîn'in Kutsal Şehir'e saldırmak niyetinde ol- maması dikkat çekicidir. Şayet bunu yapsaydı, Hittin Savaşı'na benzer bir sonuç ortaya çıkabilirdi. Salâhaddîn müthiş bir ordu toplamıştı ve ordu karargâhı Kerak yolunda kurulduğu için Kudüs'e doğru yönelseydi bir- liklerini açık bir savaş felaketine sürükleyebilirdi.

Ürdün üzerine yapılan saldırıları Krallığa karşı yapılan saldırılar gibi görmek zordur. Çünkü bu saldırılar, Mart 1187'de Salâhaddîn'in birlikle- rini Hittin savaşı için toplamaya karar verdiğinde görüldüğü gibi ya özel- likle kaleleri zapt etmeyi veya sadece Müslüman orduların yolları üzerin- de bulunan bölgelere baskın düzenlemeyi amaçlamaktadır.²²

el-Celîl (Galilee) Savaşı

1179 baharında Sidon bölgesinde bulunan Banyas'tan gelen saldırı, Krallığı zayıflatmak amacıyla düzenlenmiş başka bir saldırı olduğu ger- çeğini yansıtıyorsa da Haziran ayında yapılan Marj 'Ayyun²³ savaşı, Frenk

¹⁹ Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 62 ve Smail, *Crusading Warfare*, s. 148-50.

²⁰ A. S. Ehrenkreutz, 'Salâhaddîn'in Ortaçağ'da Akdeniz Donanma Tarihindeki Yeri' için bk. *Journal of the American Oriental Society*, 75, 1955, s. 100-16 ve 109-110.

²¹ Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 64-66; Smail, *Crusading Warfare*, s. 36 and S. M. Holt, *The Crusader States and their Neighbours: 1098-1291*, Harlow: Pearson Education Limited, 2004, s. 74.

²² Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 71-72.

²³ Marj Ayyun, Litani nehri ile Ürdün arasında, Merom sularının bulunduğu vadinin kuzeyinde yer alan küçük bir vadidir. Savaş için bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 186 ve Lyons

ordularının bozguna uğramasından dolayı Salâhaddîn'e güneye doğru saldırma fırsatını da sunmuştu.²⁴ Ancak Salâhaddîn'in faaliyetleri, Frenklerden gelebilecek herhangi bir saldırgan eylemden ve daha da önemlisi Dımaşk'a yapılacak baskınlardan vazgeçirmek için Frenklerin Jacob's Ford'ta²⁵ inşa ettiği kaleyi yıkmakla sınırlıydı. Aynı sırada, Musul ve Halep kökenli, hâkimiyetini tehdit eden sürekli tehlikeler ve Suriye'deki emirler arasında cereyan eden dâhili mücadeleler devam ederken Salâhaddîn ordusunun tamamını uzak güneye doğru sürükleme riskini göze alamazdı.²⁶

Benzer durum 1182'de Reynald of Châtillon'un bir kafilenin saldırısı sonucunda ateşkesi bozması sonucu Salâhaddîn'in düzenlediği bir saldırıda gerçekleşti.²⁷ Montreal bölgesi Mayıs ayında saldırıya uğramış, Frenk ordusu Krallığı savunmasız bırakarak Kudüs'ü terketmişti. Salâhaddîn bu hareketi zekice tahmin etti ve komuta ettiği bir orduyla Dımaşk'tan çıkarak Celile'ye bir kez daha hücum etti. Salâhaddîn Frenk ordusunu Ürdünde açık bir savaşın içine çekemedi ve birliklerini alarak Dımaşk'a geri döndü. Frenkler Safuriye'ye geri çekildi. Salâhaddîn Taberiye gölü'nün güney bölgesine saldırı için Temmuz ayında Dımaşk'tan ayrılınca onlar da Salâhaddîn ile karşılaşmak üzere güneye yöneldiler ve iki ordu Belvoir Kalesi civarında karşılaştılar.²⁸ İki ordu arasında bir meydan muharebesi gerçekleşmedi.²⁹ Salâhaddîn benzer nedenlerden dolayı 1179'da daha fazla

and Jackson, *Saladin*, s. 139-41.

²⁴ Bağdat'a gönderdiği mektuplarda Salâhaddîn, 1179'da Kudüs'e bir saldırı başlatma iyimserliğini taşıdığını ifade ediyor. Bununla birlikte O, bu amacı gerçekleştirecek kadar güçlü değildi. Bk. Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 155.

²⁵ Veya Cisir Benât Ya'kûb, Merom ırmağının bulunduğu Ürdün'ün güneyinde bulunan bir geçit. Bk. Holt, *The Crusader States*, s. 73; Malcolm Barber, 'Frontier Warfare in the Latin Kingdom of Jerusalem: The Campaign of Jacob's Ford, 1178-79', in *The Crusades and Their Sources*, ed. John France and William Zajac, Aldershot: Ashgate, 1998, s. 9-22; Ronnie Ellenblum, 'Frontier Activities: The Transformation of a Muslim Sacred Site into the Frankish Castle of Vadum Iacob', *Crusades*, 2, 2003, s. 83-98.

²⁶ Bk. Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 156.

²⁷ İbni Şeddad, Musul elçilerinin Frenkleri Müslümanlara karşı düşmanlık yapmaya teşvik ettiğinden bahseder. Ibn Shaddād, *The Rare and Excellent History*, s. 57.

²⁸ Veya Ürdün'ün batı kıyısında Taberiye Gölü'nün güneyindeki Naftali platosunda bulunan Kawkabü'l-Hawa. Savaş hakkında bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 151-52.

²⁹ Çünkü Frenk ordusu düşmana karşı kendilerine avantaj sağlayan 'Savaş yürüyüşü/The

güneye gitme riskini alamazdı, bu durumda kendisini imha edecek Latin ordusunun konuşlandığı Krallığın kalbine girmek için taktik bir hata yapmış olurdu. Salâhaddîn başka seçeneği bulunmadığından Dımaşk'a tekrar geri döndü. Ertesi yıl Eylül ayında Haleb'i³⁰ aldıktan sonra Salâhaddîn , Ürdün'ü geçerek Jezreel Vadisi'nin kuzeybatı bölgesine saldırdı, Tûr Dağı'ndaki manastıra saldırdı ve Montreal'den Kerak'a, yolları üzerinde bulunan Frenk destek kuvvetlerini imha etti. Guy de Lusignan Jezreel Vadisi'ndeki Ayn Calut ve Ayn Tubaun kaynaklarına varmak için Safuriye'den hareket eden orduya liderlik yaptı.³¹ Son derece büyük Frenk ordusundan dolayı muhtemelen Salâhaddîn zaferi kesin görmediğinden yüzyüze savaşmayı istemedi. Üstelik yakın zamanda ele geçirilmiş Halep'teki ayaklanma ve Musul'dan gelen tehdit hâlâ devam ediyordu. Frenklerin tekrar başvurduğu 'fighting march' taktiği yalnızca birkaç çatışmayla sonuçlandı. Salâhaddîn düşmanın kaynaklarını kesemedi ve ordunun levazımâtı bitince Dımaşk'a geri döndü.³²

1182 ve 1183 yılında düzenlenen saldırıların her ikisi de sonuçsuz kaldı, zira Frenkler meydan savaşının içine çekilemediği gibi Salâhaddîn de Suriye'deki tehlikeyle uğraşmakla devam ediyordu. Bu durum Salâhaddîn'in Musul'la 1186'da yaptığı anlaşmadan sonra 1187'de -mükemmel bir zamanlamayla- yapılan saldırıyla değişti.³³ O artık olağanüstü büyük bir

fighting March' taktiğini kullandı. Bu taktik düşman saflarına direk saldırı olmaksızın, süvari birlikleri düşmanı kontrollü bir şekilde geriye doğru püskürtürken, okçuların ve mızrakçıların onları belli bir mesafede tutmalarını sağlar. Müslümanlar geri çekilirken at sırtından ok fırlatmaya dayalı klasik taktiklerini kullandıkları için bu iki ordu asla göğüs göğüse çarpışmaya girmedi. 'Savaş yürüyüşü/The fighting March' hakkında bk. Smail, *Crusading Warfare*, s. 156-65.

³⁰ Bk. S. Lane-Poole, *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, New York: G. S. Putnam's Sons, 1903, s. 172-73; Lyons and Jackson, *Saladin*, s. 173-200.

³¹ 1187'dekinin aksine 'diri bir hafızaya sahip en büyük Latin ordusundan' toplanmış Frenkler, ordu için suyun ne denli gerekli olduğunun gayet iyi farkındaydılar. Bu savaştan sonra Guy de Lusignan -Hittin'deki ölümcül taktik hatalarının katkısıyla- düşmanla savaşa girişmediği için suçlandı. Bk. R. C. Smail, 'The Predicaments of Guy of Lusignan, 1183-1187,' in *Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem*, ed. Benjamin Z. Kedar et al. Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi Institute, 1982, s. 159-76.

³² Bu çatışmalar hakkında bk. Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 61-62 ve Smail, *Crusading Warfare*, s. 152-54.

³³ Bk. Azzam, *Saladin*, s. 162.

orduya sahipti ve Musul'dan gelebilecek herhangi bir saldırı olasılığı da kalmadığı için Krallığa saldırabilirdi. Cresson ve Hittin'deki dramatik hadiseler ve Frenklerin maruz kaldığı feci sonuç iyi bilinmektedir. Guy de Lusignan, ordusunu Saferiye'den Tiberiya'ya götürme kararı almasaydı, ordunun ihtiyaçları temin edilseydi ve Salâhaddîn 'in birlikleri tarafından kuşatılmasaydı Krallık birkaç sene daha yaşayabilirdi denilebilir,³⁴ fakat Salâhaddîn 'in sürekli baskınlarla Krallığın savunma kaynaklarını zayıflatmaya yönelik stratejisi ve Kudüs'ü alma kararlılığı Suriye üzerindeki tam hâkimiyeti ile birleşince Frenklerin çöküşü kaçınılmaz bir netice oldu.

Deniz Desteği

Ehrenkreutz, 1179-1187 arasındaki periyodu Salâhaddîn 'in deniz harp stratejisindeki 'büyük saldırı' dönemi olarak nitelendirmektedir. Salâhaddîn başarılı bir şekilde Hristiyan gemileriyle çarpışıp Avrupa'dan gelen birliklerin ve yardımın Frenklere ulaşmasını engelledi.³⁵ Salâhaddîn 1171'den itibaren Mısır donanmasını eski ihtişamına kavuşturmak için donanmayı yeniden inşa etmeye karar verdi.³⁶ Henüz 1179 yılında, Salâhaddîn 'in filosu sahil bölgesine baskın düzenlemek için Suriye kıyısına iniş yapmış, iki düşman yük gemisini ele geçirmiş ve iki gün süreyle Akka limanına

³⁴ Hittin Savaşı'ndaki olayların detayları için bk. Benjamin Z. Kedar, 'The Battle of Hattin Revisited', in *The Horns of Hattin: Proceedings of the Second Conference of the Society for the Study of the Crusades and the Latin East, Jerusalem and Haifa, 2-6 July 1987*, ed. Benjamin Z. Kedar, Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi Institute, 1992, s. 190-207. Ayrıca bk. Denys Pringle, 'The Spring of Cresson in Crusading History', in *Dei Gesta per Francos*, ed. Michel Balard, Benjamin Z. Kedar and Jonathan Riley-Smith, Aldershot: Ashgate, 2001, s. 231-40.

³⁵ A. S. Ehrenkreutz, 'The Place of Saladin in the Naval History of the Mediterranean Sea in the Middle Ages', *Journal of the American Oriental Society*, 75, 1955, s. 100.

³⁶ Salâhaddîn gemi mürettebatı için büyük ücretler ödedi, Pisa (Otaçağ'da denizcilikle uğraşan İtalyan şehir devleti. Çev.) ile yapı malzemesinin nakliyesi konusunda antlaşmalar yaptı, nüfuzunu Kuzey Afrika kıyıları boyunca genişletti ve donanması için özel bir tesis inşa etti. Bk. Ehrenkreutz, 'The Place of Saladin', s. 105-08 and also D. Jacoby, 'The Supply of War Materials to Egypt in the Crusader Period', *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, 25, 2001, s. 102-33. 1179'da Mısır Filosu 80 gemiden oluşmaktaydı. Bunların 50'si Mısır Limanlarını koruyordu, diğer 30'u da Akdeniz'e Suriye ve Filistin sahillerine akınlar düzenliyordu. Salâhaddîn, 1174 Eylülünde İskenderiye limanına düzenlenen büyük saldırı gibi, Frenk ve Bizans'ın Mısır limanlarına deniz saldırılarını durdurmakta kararlıydı. Bk. Ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History*, s. 50.

saldırı düzenlemişti.³⁷ Akdeniz'deki bu yeni Mısır faaliyetleri Krallığın savunma kaynaklarını zayıflatmak için Salâhaddîn 'in uyguladığı stratejinin açık bir parçasıydı. 1179'dan itibaren Frenkler neredeyse daimi bir şekilde her taraftan gelen saldırılarla taciz edildiler. Salâhaddîn 'in baskınları, Frenk birliklerinin finansal ve lojistik desteğini kesmeyi ve böylece ordunun ciddi bir baskı altına girmesini amaçlamıştı.³⁸ 1187 yılından önce yapılan operasyonlar, Ürdün'de yapılan operasyonlarla benzerlik göstermektedir. Salâhaddîn , Suriye ve Mısır arasındaki deniz ulaşım hatlarına yapılan saldırılara karşılık vermek ve Frenkleri Mısır'a saldırmaktan alıkoymak istiyordu. Frenklerin Mısır'a daha fazla saldırıda bulunmasını engellemek için 1170'te aynı amaçla Sina yarımadasını da kapatmıştı. Ayrıca Salâhaddîn daha büyük savaşlarda donanmasını deniz ve kara kuvvetleriyle birleştirmişti. 1182'deki El-Celîl seferinden sonra, Dımaşk'tan kara ordusuyla Beyrut'u kuşatan Salâhaddîn , şehre saldırmak için donanmasını da komuta etti. Beyrut'un alınması Frenklerin hakimiyetindeki kıyı bölgelerini böldü ve Salâhaddîn 'e Suriye'de yeni bir deniz üssü sağladı.³⁹ Ancak Latin kara ordusu, Sûr şehrinden, denizden ve karadan karşı saldırı başlattı ve Salâhaddîn Ağustos 1182'de kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Donanması, belli ki bir Hristiyan filosuyla açık savaşa tutuşmakta hâlâ isteksizdi.⁴⁰

Sonuç

³⁷ Ehrenkreutz, 'The Place of Saladin', s. 106.

³⁸ 1183 yılında Mısır filosu, zırhlarıyla birlikte 375 şövalyenin ve mallarıyla birlikte tüccarların bulunduğu bir nakliye gemisini ele geçirdi. Aynı yıl bu filo, kereste taşıyan bir gemiyi de ele geçirdi. Bk. Ehrenkreutz, 'The Place of Saladin', s. 110.

³⁹ R. Gertwagen, 'Harbours and Facilities along the Eastern Mediterranean Sea Lanes to Outremer', in *Logistics of Warfare in the Age of the Crusades*, ed. John H. Pryor, Aldershot: Ashgate, 2006, s. 95-118.

⁴⁰ Ehrenkreutz, 'The place of Saladin', s. 108-09. Müşterek operasyonların [denizden ve karadan yapılan saldırılar] Salâhaddîn 'in stratejisinde büyük bir öneme haiz olduğu anlaşılmaktadır. Keza Salâhaddîn, 1170 yılında denizden ve karadan başlattığı eşzamanlı bir saldırıyla Ayla'yı da ele geçirdi. Ehrenkreutz, 'The place of Saladin', s. 104. Ancak Salâhaddîn 'in donanması, 1187'den sonraki büyük saldırılarda daha az başarılı gözükmektedir. Salâhaddîn, Akka'yı ele geçirmek için başarılı bir müşterek operasyon düzenledikten sonra Sûr çevresini kuşattı ve denizden donanmayla ablukaya aldı. Ancak donanma başarısızlığa uğradı ve Sûr kuşatmasının da başarısız olmasına yol açtı. Ehrenkreutz, 'The place of Saladin', s. 110-11.

Salâhaddîn 'in, Frenk saldırılarına karşı Mısır'ın güvenliğini sağlamaya, Nureddin'in ölümünden önce yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Nureddin'in ölümünden sonraki ilk yıllar boyunca da dikkatini Suriye üzerinde yoğunlaştırdı. 1177'den itibaren ise Kudüs Krallığı'na doğru yeniden yöneldi. Mont Gisard'daki başarısızlıktan sonra Salâhaddîn , sonraki on yılı kesin bir savaş için hazırlık yapmakla geçirdi. Frenklere karşı düzenlediği askeri operasyonlar ya Krallık'ın savunmasını zayıflatma maksatlıydı veya müslümanlar arasındaki birliği geliştirecek yöntemlerin dayandığı spesifik hedeflere yönelikti. Salâhaddîn Suriye'deki konumunu sağlamlaştırdığı andan itibaren Kudüs Krallığı'nın askeri politikası savunma mücadelesi ve bazı baskınlarla sınırlı kaldı.⁴¹ Salâhaddîn Frenk'lerin geniş çaplı saldırılarını göğüslemek için, Frenk'leri birliklerini savaş alanında toplamaya zorladı, böylece Krallığın kırsal kesimi Salâhaddîn 'in saldırıları karşısında savunmasız kaldı. Salâhaddîn , Frenk savunma politikasının hem kalelere hem de savaş meydanlarına yeterli miktarda malzeme ve insan gücü sağlamaya dayanmakla sınırlı olduğunu farketmişti. Kırsal alanlara düzenlediği baskınlarla kaleleri lojistik destekten mahrum bıraktı ve aynı zamanda feodal beylere ve şehirlere daha az gelir verdi. Bunun bir sonucu olarak Krallık, çok sayıda askeri koruyamadı ve meydan savaşlarına katılmaları için kaleleri koruyan askerleri daha sık savaşa çağırarak zorunda kaldı. Böylece kaleler, daha savunmasız kaldı ve Krallık giderek meydan savaşlarında elde edilecek başarılarla yetinmek zorunda kaldı. Ayrıca Mısır donanmasının yeniden inşa edilmesi, Frenk limanlarına ve lojistik sağlayan filosuna baskınlar yapmasıyla birlikte Salâhaddîn lojistik ve yeni askerlerin Krallığa akışını asgari düzeye indirgediğinden emin oldu. Bu şekilde Latin güçlerinin giderek zayıflaması, Salâhaddîn 'e nihai hedefine ulaşması için yardımcı oldu: Düşman ordusunu açık bir alan savaşında yenmek ve savunmasız Krallığı ele geçirmek.

Kaynakça

Temel Kaynaklar

A History of Deeds Done beyond the Sea by William Archbishop of Tyre, çev. E. A. Babcock and A. C. Krey, 2. Cilt, New York: Octagon Books, 1976.

Edbury, Peter W. ed., *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade: Sources in Translation*, Aldershot: Ashgate, 1998.

Ibn Shaddād, *The Rare and Excellent History of Saladin*, çev. D. S. Richards Aldershot: Ashgate, 2002.

⁴¹ 1175'te Dımaşk'ta olduğu gibi. Bk. William of Tyre, s. 411.

Loud, G. A., trans., 'The Conquest of the Holy Land by Saladin', Leeds: University of Leeds, 2010.

The Damascus Chronicle of the Crusades, Extracted and Translated from the Chronicle of Ibn al-Qalanisi, çev. Hamilton A. R. Gibb, London: Luzac, 1932.

İkincil Kaynaklar

Azzam, A. R., *Saladin*, Harlow: Pearson Education Limited, 2009.

Barber, Malcolm, 'Frontier Warfare in the Latin Kingdom of Jerusalem: The Campaign of Jacob's Ford, 1178-79', in *The Crusades and Their Sources*, ed. John France and William Zajac, Aldershot: Ashgate, 1998, s. 9-22.

Beeler, J., *Warfare in Feudal Europe: 730-1200*, Ithaca: Cornell University Press, 1971.

Cameron Lyons, M. and D. E. P. Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War* (Cambridge: Cambridge University Press, 1982).

Edbury, P., 'Warfare in the Latin East', in *Medieval Warfare: A History*, ed. Maurice Keen, Oxford: Oxford University Press, 1999, s. 190-215.

Ehrenkreutz, Andrew S., 'The place of Saladin in the Naval History of the Mediterranean Sea in the Middle Ages', *Journal of the American Oriental Society*, 75, 1955, 100-16.

-----, *Saladin*, Albany: State University of New York Press, 1972.

Ellenblum, Ronnie, 'Frankish and Muslim Siege Warfare and the Construction of Concentric Castles', in *Dei Gesta per Francos*, ed. Michel Balard, Benjamin Z. Kedar and Jonathan Riley-Smith, Aldershot: Ashgate, 2001.

-----, 'Frontier Activities: The Transformation of a Muslim Sacred Site into the Frankish Castle of Vadum Iacob', *Crusades*, 2, 2003, 83-98.

France, J., 'Crusading Warfare and its Adaptation to Eastern Conditions in the Twelfth Century', *Mediterranean Historical Review*, 15, 2000, 49-66.

-----, *Western Warfare in the Age of the Crusades*, London: Routledge, 2003.

Gabrieli, F., 'The Arabic historiography of the crusades', in *Historians of the Middle East*, ed. Bernard Lewis and P. M. Holt, London: Oxford University Press, 1962, s. 98-107.

-----, *Arab Historians of the Crusades*, London: Routledge & Kegan Paul, 1969.

Gertwagen, R., 'Harbours and Facilities along the Eastern Mediterranean Sea Lanes to Outremer', in *Logistics of Warfare in the Age of the Crusades*, ed. John H. Pryor, Aldershot: Ashgate, 2006, s. 95-118

Gibb, Hamilton A. R., 'The Arabic Sources for the Life of Saladin', *Speculum*, 25, 1950, 58-72.

-----, 'The Armies of Saladin', in *Studies on the Civilization of Islam*, ed. Stanford J. Shaw and William R. Polk, Boston: Beacon Press, 1962, s. 74-90.

-----, *The Life of Saladin* (Oxford: Clarendon, 1973)

Hamilton, Bernard, *The Leper King and his Heirs: Baldwin IV and the Crusader*

Kingdom of Jerusalem, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Hillenbrand, C., *The Crusades: Islamic Perspectives*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.

Holt, P. M., *The Crusader States and their Neighbours: 1098-1291*, Harlow: Pearson Education Limited, 2004.

Hooper, N. and M. Bennett, *The Cambridge Illustrated Atlas of Warfare in the Middle Ages 768-1487*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Jacoby, D., 'The Supply of War Materials to Egypt in the Crusader Period', *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, 25, 2001, 102-33.

Kedar, Benjamin Z., 'The Battle of Hattin Revisited', in *The Horns of Hattin: Proceedings of the Second Conference of the Society for the Study of the Crusades and the Latin East, Jerusalem and Haifa, 2-6 July 1987*, ed. Benjamin Z. Kedar, Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi Institute, 1992, s. 190-207.

Lane-Poole, S., *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, New York: G. P. Putnam's Sons, 1903.

Lev, Yaacov, 'Regime, Army and Society in Medieval Egypt, 9th-12th Centuries', in *War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries*, ed. Yaacov Lev, Leiden: Brill, 1997, s. 115-52.

-----, *Saladin in Egypt*, Leiden: Brill, 1999.

-----, 'Saladin (1138-1193)', in *The Crusades: An Encyclopedia*, ed. Alan V. Murray, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2006, 1060-63.

-----, 'Infantry in Muslim Armies during the Crusades', in *Logistics of Warfare in the Age of the Crusades: Proceedings of a Workshop held at the Centre for Medieval Studies, University of Sydney, 30 September to 4 October 2002*, ed. John H. Pryor Aldershot: Ashgate, 2006, s. 185-207.

Lyons, Malcolm C., and D. E. P. Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Oman, C., *A History of the Art of War in the Middle Ages. Volume I: 378-1278 AD* London: Greenhill Books, 1998.

Pringle, Denys, 'The Spring of Cresson in Crusading History', in *Dei Gesta per Francos*, ed. Michel Balard, Benjamin Z. Kedar and Jonathan Riley-Smith, Aldershot: Ashgate, 2001, s. 231-40.

Pryor, John H., *Geography, Technology and War: Studies in the Maritime History of the Mediterranean 649-1571*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Sanders, P. A., 'The Fatimid State, 969-1171', in *The Cambridge History of Egypt. Volume I: Islamic Egypt, 640-1517*, ed. Carl F. Petry, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 151-74.

Smail, R.C., *Crusading Warfare 1097-1193*, Cambridge: Cambridge University Press, 1956.

-----, 'The Predicaments of Guy of Lusignan, 1183-1187,' in *Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem*, ed. Benjamin Z. Kedar et al. Jerusalem: Yad Izhak Ben-Zvi Institute, 1982, s. 159-76

Smith, G. A. ed., *Atlas of the Historical Geography of the Holy Land*, London: Hodder and Stoughton, 1915.